

Pasienky aj pre huculy

Návrat nielen na pasienky, ale aj do práce — to charakterizuje súčasnú situáciu v chove koní u nás. Názor zo šesťdesiatych rokov, že kone na prácu už netreba, vyvrátila druhá polovica sedemdesiatych rokov. Dôvodom bola predovšetkým zhoršujúca sa situácia v oblasti palív a energetiky. Ministerstvo poľnohospodárstva a výživy SSR sa preto venovalo rozvoju chovu koní a schválilo Komplexný program rozvoja chovu koní do roku 1990. Kone teda opäť získali pozície a ako sa ukazuje, opäť nám poslúžia. Budú nám pomáhať v práci aj pri lepšom a zdravšom využívaní voľného času. Chov, šľachtenie a využitie koní upresňuje aj inovovaná koncepcia chovu z roku 1984. Ich využitie bude predovšetkým v poľnohospodárstve na doplnkové ťažné práce hlavne vo vnútro podnikovej doprave, pri špeciálnych úlohách — pri kultivačných prácach, v záhradách, ovocných sadoch a pri obrábaní menších plôch. Podstatnejší význam však budú mať konské poľahy v lesnom hospodárstve. Vzhľadom na ekologické požiadavky a podmienky ťažby dreva počítajú lesníci s využitím koní predovšetkým pri približovacích prácach. Hlavné slovo však budú mať kone v ťažkom stromom teréne a v chránených územiach. V rámci celkového rozvoja chovu koní budú mimoriadnu pozornosť venovať aj uchovaniu pôvodného karpatského koňa — hucula.

Čo je to huculský kôň? Kde, kedy a prečo vznikol? Prečo ho vlastne treba dnes zachraňovať? Po odpovede na tieto otázky som sa vybral do Plemenárskeho podniku Topoľčianky za vedúcim zooteknikom prof. ing. Vladimírom Hučkom, CSc., ktorý je riešiteľom úlohy Šľachtenie huculského koňa a

v chove koní pracuje už desiatky rokov. Vydajme sa teda po stopách huculov a pozrime sa na ne trochu podrobnejšie.

— Ak by sme sa naozaj mali vybrať po stopách huculských koní, asi by sme sa trochu zadychčali, — hovorí prof. ing. Vladimír Hučko, CSc. — Zaviedli by nás totiž do

tvrdých horských podmienok prírody východného oblúka Karpát. Dovedeli by sme sa, že huculský kôň, autchtónne (pôvodné) plemeno Karpát, je najvýraznejší predstaviteľ horských plemien koní u nás. Dôvodom huculov, ktoré patria medzi najmenejšie horské plemená, je Huculsko, kraj ležiaci vo Východných Karpatoch v Rumunsku. Tam žili Huculovia, podľa ktorých dostali tieto kone pomenovanie. Huculovia žili v horskom prostredí, kde chovali kone prívýknuté tvrdým prírodným podmienkam a schopné vykonávať aj najťažšie práce.

O pôvode a vzniku huculských koní sú rozdielne a často i protichodné názory. Na základe literárnych prameňov sa však zdá, že základom chovu huculských koní boli divé kone, tzv. tarpany, v pôvodnom karpatskom type. Dnes majú huculské kone súmerne stavané telo, výraznú ťažšiu hlavu, silný a svalnatý krk, často s tukovým hrebanom a bohatú hrivu. V kohútiku (vyvýšené miesto nad lopatkami predných nôh, kde končí krk a začína chrbát) majú výšku 146 až 152 cm a živú hmotnosť 380 až 450 kg. Sfarbením sú najčastejšie hnedáky a plaváky, menej sa vyskytujú vraničky a ryšiaky. Telesnou stavbou sú

veľmi dobre prispôsobené na prácu v horských oblastiach, do záprahu, na jazdenie a na nosenie bremien.

Huculské kone sa pôvodne chovali v skromných a drsných podmienkach bez chovateľských zásahov štátu. Až v roku 1856 zriadili pri radoveckom žrebčine huculský žrebčinec v Lučine. Jeho úlohou bolo zveľadiť a zlepšiť toto pôvodné, tvrdé, vytrvalé, skromné a výkonné plemeno koní. Další rozvoj chovu huculských koní však zastavila I. svetová vojna. V roku 1915 premiestnili huculské stádo z Lučiny do Waldhoffu v Rakúsku. Po skončení vojny a rozpadnutí Rakú-

Plemenný huculský žrebec Oušor

kone nevyhovovali mohutnosťou požiadavkám lesníkov, tento čistokrvný chov zrušili. Huculské kone postupne z chovu na Muráni vyradili a rozpredali chovateľom v Čechách, na Morave, Slovensku aj v zahraničí.

Áká je situácia v chove huculských koní dnes?

— Huculské kone predstavujú svojimi výbornými úžitkovými vlastnosťami, zovňajškom, zdravotným stavom, skromnosťou, nenáročnosťou, vytrvalosťou, tvrdosťou, plodnosťou a prispôbovivosťou aj na najtvrdšie a najťažšie podmienky vynikajúce plemeno pre horské a podhorské oblasti. Škoda, že huculské kone sa postupne strácali z typických oblastí ich chovu na Slovensku a neskôr aj z ich najväčšieho chovu, zo žrebčiny Štátnych lesov na Muráni. To vlastne priamo ohrozilo ďalší chov tohto pôvodného karpatského plemena koní, ktoré bolo po stáročia spojené s chovateľskými tradíciami u nás. Zaniknutie chovu huculských koní by znamenalo neopodstatnený a násilný zásah do histórie chovu našich hospodárskych zvierat.

Abý chov huculských koní u nás nezanikol, kúpila časť plemenných

sko-Uhorskej monarchie prevzali chov huculských koní v Rumunsku, Československu a s chovom začali aj v Poľsku.

Organizovaný chov huculských koní na Slovensku nadväzuje priamo na chov v žrebčine Lučina. Základu chovu huculských koní na Slovensku sme budovali od roku 1922, kedy Ministerstvo poľnohospodárstva prevzalo z Waldhoffu časť stáda a umiestnili ho v novovybúvanom Štátnom žrebčine Topoľčianky.

Zvýšená pozornosť chovu huculských koní sa začala venovať po II. svetovej vojne, najmä armáda a štátne lesy. V roku 1949 zriadili v Zlobinách pri Bánovciach nad Bebravou Výskumnú stanicu koní, ktorá zabezpečovala na podklade huculských koní šľachtenie mohutnejšieho horského koňa. Výskumnú stanicu však r. 1961 zrušili a podstatnú časť plemenných koní presunuli do Štátneho žrebčiny Topoľčianky. Medzičasom, v roku 1950, zriadili Štátne lesy na Muráni huculský žrebčín. Jeho úlohou bolo produkovať ťažné kone pre prácu v lesoch. Pretože však huculské

Využitie koní v poľnohospodárstve je dnes aj vo vnútroodnikovej doprave a v preprave nákladov na malé vzdialenosti

Spomienka na minulosť — huculské kobyly so žriebätmi zapriahnuté ku klasickému drevenému vozu pri predvádzaní záprahu v Plemenárskom podniku Topoľčianky

Zriebatá
zostávajú
s kobylami
do veku
šiestich
mesiacov

koní zo zrušeného chovu na Muráni Vysoká škola veterinárna v Košiciach, Hucul club — Reporije u Prahy a súkromní chovatelia. Neskôr s chovom huculských koní začalo JRD Oľšava, Zoologická záhrada Košice, Bratislava a Bojnice, TANAP, Štátny majetok Vysoká nad Jizerou a rozšírili sa aj rady súkromných chovateľov huculských koní.

V Československu je dnes asi sedemdesiat plemenných huculských kobylí. Najväčší (aj jediný) šľachtiteľský chov huculských koní má Plemenársky podnik Topoľčianky. Rozmnožovacie chovy sú v Hucul clube — Reporije u Prahy, v ZOO Košice a vo Vysokaj škole veterinárnej v Košiciach. Plemenné žrebce pôsobiace v chove huculských koní pochádzajú z Topoľčianok. To spôsobuje, že sa stále zužuje krvná základňa chovu. Aby sme amedžili nepriaznivému vplyvu príuzenskej plemenitby, vymenili me vo februári 1984 s Poľskom ve plemenné kobylky a jedného emenného žrebca (Goral) a vo bruarí 1985 sme priviezli z Ruensbca tiež dve kobylky a jedného ebca línie Hrobny.

Naším cieľom je teda šľachtenie uculských koní ako biologicky enného pôvodného plemena Karät v jeho type s pôvodnými vlaststami a dobrým prispôsobením ťým horským podmienkam.

HUCULY NA RYBNÍKU

Stádo huculských koní, v ktorom je 19 plemenných kobylí, 5 plemenných žrebčov a dorast, chovajú v Plemenárskom podniku Topoľčianky na farme mladých kobyliek Rybník. Leží asi 10 kilometrov od Topoľčianok v peknom prostredí zvolnenej pahorkatiny s hustými listnatými lesmi, lúkami a poľami. Pasúce sa kone na žľmých pasienkoch vytvárajú klasické obrazy romantickkej krajiny.

Farmu Rybník tvoria hospodárske budovy a pasienky zaberajúce plochu vyše 100 hektárov. Niektoré sú ochradené, niektoré nie. Tam sa kone pasú úplne voľne. Nepriaznivé obdobia a noci trávajú v troch veľ-

kých maštaliach, z ktorých je jedna pre plemenné huculské kobylky, jedna pre mladé kobylky anglických polokrvníkov, čistokrvných arabských koní a lipicánov do veku troch rokov a jedna pre plemenných huculských žrebčov a fažné kone. Každá z maštali má vlastný výbeh. V ďalších budovách sú sklady jadrového a objemového krmiva, byty pre ošetrovateľov a miestnosti pre ostatných pracovníkov. Budovy sú postavené tak, že vytvárajú strany obdĺžnika. V ich strede je veľmi pekne upravený a veľmi čisto udržiavaný dvor s centrálnou umiestneným trávnikom so stromami a krikmi upraveným na parčík.

Práca na farme začína skoro ráno. Najprv si rozdelia úlohy a pripravia materiál a krmivo. O siedmej hodine uväzujú kobylky vo voľných maštaliach (takúto maštaľ tvorí vlastne jediná obrovská miestnosť, kone sa v nej pohybujú voľne, na rozdiel od maštali, v ktorých má každý kôň svoj vlastný ochradený priestor — box). Uväzujú ich preto, lebo kone dostanú najkky — jadrové krmivo — a aby si každá zjedla svoju dávku a nepustila sa náhodou do cudzieho „taniara.“ Potom ich ošetrovatelia očistia, ošetríu podstielku a pustia ich von do výbehu alebo na pastvu. Zamestnanci, ktorí nejdú s nimi, zostávajú na farme a starajú sa o zásobovanie — seno, slamu, krmivo; podkúvanie žrebčov a ďalšie práce. Podobne ako o kobylky, starajú sa ošetrovatelia aj o žrebčov, tí však okrem toho, že môžu ísť do výbehov alebo na pastvu, musia poslužiť aj svojou silou. Udržiaujú si kondíciu pod sedlom aj v záprahu. Popoludní sa kone vracajú z pastvy alebo výbehov o tretej hodine, ošetrovatelia ich priviažu a dostanú dávku jadrového krmiva. Po zjedení ich odviažu a na noc dostanú do stredy maštale na slamu ešte seno a krmnú repu, v napájadlách majú vodu a vo váfoch soľ. V noci pri nich zostávajú noční strážnici. V čase našej návštevy mali huculské kobylky deväť zriebat. Jedno bolo týždňové a ostatné až do veku päť mesiacov.

NAVHR NA ĎALŠÍ CHOV

Súčasný chov huculských koní v Československu je roztrieštený, niekedy má aj nevhodné prostredie a má zúženú krvnú základňu. Toto všetko komplikuje základné chovateľské a plemenárske opatrenia. Treba preto pristúpiť jednoznačne k centrálnu organizovanému a riadenému chovu huculských koní. Odborníci navrhujú organizovať ďalšiu záchranu huculských koní nielen chovom v žrebčinách, ale aj chovom v prírodných rezerváciách. Čistokrvnou plemenitbou je poverený Plemenársky podnik Topoľčianky. Budú chovať 22 plemenných kobylí, 4 krmenových žrebčov (línie Hrobny, Goral, Gurgul a Oušor). Šľachtiteľský chov bude zabezpečovať produkciu plemenných žrebčov a plemenných kobylí pre vlastné potreby a pre skvalitňovanie chovu v prírodných rezerváciách a u ostatných chovateľov. Vybrané kone budú používať na jazdu, v záprahoch, na horskú turistiku alebo na prejad.

Prírodné rezervácie s chovom huculských koní by sa mali zriadit v oblasti východných Karpát a pri Lesnom závode Revúca (na Muráni). Kvôli prístorovej izolácii a kvôli chovu kvalitných huculských koní v Čechách bude prírodná rezervácia aj v oblasti Krkonôš alebo Jizerských hôr. Treba ich budovať na pokojných miestach, nie ďaleko od komunikácií, s dostatkom pastvy a prírodným zdrojom vody, v členítom teréne s nadmorskou výškou 600 metrov. Okrem toho by mala mať rozmnožovacie chov aj ZOO Košice.

Prírodné rezervácie s chovom huculských koní v krásnych podmienkach našich hôr budú slúžiť ako živý expozit pre domácich a zahraničných turistov a aj na vedecké štúdiu pre našich a zahraničných vedeckých pracovníkov. Niektoré kone sa budú využívať na rekreačnú jazdu a horskú turistiku.

Huculské kone chovajú len v Rumunsku, Poľsku a Československu — sústredená a koordinovaná starostlivosť určite priniesie ovocie.

MILAN HALČIN

Foto: autor

V inovovanej koncepcii rozvoja chovu koní na Slovensku sa ráta aj s rozšírením materiálneho a personálneho zabezpečenia. Preto treba zvýšiť aj počet žiakov učebného odboru chovateľ s odborným zameraním na chov koní a jazdeckstvo. Ak teda máte radi kone a chcete by ste, aby vaše povolanie bolo s nimi spojené, informujte sa o možnosti prihlásenia na Strednom odbornom učilisti poľnohospodárskom so zameraním na chov koní a jazdeckstvo, Štúrova 74, 927 00 Sefa.

(pozn. redakcie)

8/1985

4 Zástava mieru 5 Farebný svet 6 Skôr a viac 7 Olympijské reflexie 8 Storaký úžitok 16 Život vo „veľkom močiari“ 22 Keby som bol gramoplatňou 24 Pasienky aj pre huculy 27 Chromatografia 29 Počítače sa učia hovoriť 34 Družicová meteorológia 36 Zoologický klenot Európy 39 Odolávajúca mikroorganizmy 40 Žijú len stodvadsať dní 42 Nebezpečné plamene 44 Malotraktory z AGROZET-u 46 Pod drobnohľadom človeka 48 Úspechy značky LIAZ 50 Roboty medzi nami 52 Mám péemδέčko, čo s nim? 54 Vysušanie stavieb 56 Ako fotografovať hmyz 57 Prehľad počasia 58 Informačná banka 60 Signály z minulosti 62 Servis

elektrón

MESAČNÍK PRE MLADÝCH O VEDE A TECHNIKE ● Vydáva Slovenský ústredný výbor Socialistického zväzu mládeže vo vydavateľstve Smena ● Šéfredaktor: Ing. Eduard Drobný ● Zástupca šéfredaktora: RNDr. Ladislav Györfy ● Redakčný kolektív: prom. biol. Milan Hečlin, Ing. Ľubor Hutta a RNDr. Ivanka Kováčová ● Grafická úprava: akad. soch. Viera Hlavenková ● Sekretariát: Marta Valková ● Adresa redakcia: Elektrón, Leškova 5, 812 84 Bratislava ● Telefóny: šéfredaktor 406-06, sekretariát 435 81 ● Tlačia Polygrafické závody, n. p., Bratislava-Krasňany ● Rozširuje Poštová novinová služba, objednávky prijíma každá pošta a doručovateľ. Objednávky do zahraničia vybavuje PNS — Ústredná expedícia a dovoz tlače, Gottwaldovo nám. 8, 813 81 Bratislava ● Cena jedného výtlačku je 3 Kčs, štvrťročné predplatné 9 Kčs, predplatné na celý rok 36 Kčs ● Neobjednané rukopisy redakcia nevracia ● 1985 — Ročník XIII